

Team Ephesos

af Thomas Heine Nielsen

I år 380 f.Kr. vandt Sotades fra Kreta langdistanceløbet – δόλιχος – i Olympia.¹ Dermed havde han opnået det højeste, en græsk mand kunne opnå: Grækerne betragtede olympiske sejrherre (Olympionikai) som særligt lykkelige, og det er altså en bevidst provokation, når Platon i *Staten* lader Sokrates påstå, at idealstatens ‘vogtere’ vil være lykkeligere end *Olympionikai*:

Sokrates: Der ser du! Alle disse besværligheder vil de være kvit; og selv en olympisk sejrherres lykke kan ikke sammenlignes med deres!

Glaukon: Hvorledes?

Sokrates: Alt det som idrætsheltene prises lykkelige for, er kun en brøkdel af den lykke som vogterne har i fuldt mål. Deres sejr er skønnere, og den bespisning folket giver dem er mere fuldkommen. For deres sejr betyder frelse og velfærd for hele deres folk, og deres hæderskrans består i at både de selv og deres efterkommere får alt hvad de behøver. Mens de lever, yder deres folk dem æresgaver, og når de dør, får de en anselig jordefærd til tak for deres fortjenester.

Glaukon: Ja, det er skønne belønninger.²

En af de hædersbevisninger, Athen tildelte de borgere der sejrede i Olympia – eller for den sags skyld i Delfi, på Isthmen eller i Nemea, hvor der også blev afholdt berømte konkurrencer – var bespisning på *prytaneion*,³ bygningen på hvis arne den flamme brændte, der symboliserede selve bystatens liv.⁴ Bespisning her var en af bystatens fornemmeste æresbevisninger, og det er den hæder, Platon henviser til og forklejner med “den bespisning folket

-
1. Hvor lang en *dolichos* præcis var, vides desværre ikke; det antages normalt, at løbet var ca. 3845 m langt (Young 2004: 26). Sotades er nos. 390 og 398 i Moretti 1957.
  2. *Staten* 465de (oversat af O. Foss); se også 466a.
  3. *IG I³ 131* (cf. Morrissey 1978 og Thompson 1979); ud over selve bespisningen har sejrherreerne fået andre æresbevisninger, der synes at have været skrevet op på en stele opstillet i *prytaneion* (cf. 14-15: [τὰς ἄλλας δορυὰς π]ρὸς τῆι σιτέσει κατὰ τὰ [ἐν τ]ῆ[ι σ][τέλει γεγραμμένα τῆι ἐ]ν τῶι πρυτανείῳ); hvad disse var, vides ikke, men f.eks. *proedria* og pengepræmier er oplagte muligheder (Kyle 1993: 146-47).
  4. Miller 1978: 13-14.

giver *dem*". Bespisningen på *prytaneion* omtales som bekendt også i *Forsvarstalen* (36d), hvor Sokrates siger dette:

Der er ikke noget, der kan glæde en sådan mand⁵ mere end at blive bispist resten af sit liv på *prytaneion* – det fortjener han langt mere end dem af jer, der har vundet en sejr i Olympia i galopløb eller i væddeløb med to- eller firspand. En sådan sejrherre giver jer kun en følelse af at være lykkelige, men jeg gør jer virkelig lykkelige.⁶

Det skal nok passe, at denne bemærkning var med til at få Sokrates dødsdømt og henrettet,⁷ men det kan vi lade ligge. I begge passager er Platon stærkt provokatorisk, men os viser de jo, at den almindelige opfattelse var, at *Olympionikai* selv var og gjorde deres bystater lykkelige.

Sejrspræmien i Olympia var blot en krans af olivenblade fra det hellige træ nær det monumentale klassiske tempel viet til Zeus. I Olympia fik sejrherren kun denne beskedne præmie, men til gengæld vankede der ofte storslåede hædersbevisninger og kontante præmier, når han kom hjem. Hædersbevisningerne kunne f.eks. tage form af æresstatuer på bystatens agora, eller i en helligdom, bispisning på *prytaneion* eller *proedria*: *Proedria* var en fast plads på forreste række f.eks. i bystatens teater eller ved sportskonkurrencer og var ligesom bispisning på *prytaneion* en af de største æresbevisninger, en bystat kunne give: Alle så, når man indtog sin æresplads. Man kan næsten høre det for sig: "Dér kommer Exainetos ... !" En særligt ekstravagant æresbevisning tilfaldt netop denne Exainetos af Akragas på Sicilien, da han i 412 f.Kr. vendte hjem efter at have vundet sin anden olympiske sejr i den korte sprint, *stadion* (ca. 200 m). Ved sin hjemkomst blev han eskorteret ind i byen af 300 vogne forspændt hvide heste. 300 vogne forspændt hvide heste – man er nødt til at lukke øjnene og visualisere sig begivenheden for helt at fatte, hvor massiv denne hædersbevisning egentlig var. Som man siger: "Det var stort!"⁸

---

5. Dvs. en sådan mand, som Sokrates er.

6. Oversat af J. Mejer (let modificeret).

7. Young 2004: 85: "This proposal is so arrogant that it was predictable that eighty of the jurors who voted for his acquittal now voted for the death penalty"

8. Se Nielsen 2007: 91-97 for sådanne hædersbevisninger. Bystaten Sikyon på Peloponnes lod formentlig i det senere 4. årh. f.Kr. sine mønter pryde med et billede af en lokal superstjerne i *pankration*, Sostratos, der vandt ved alle de fire store stævner; se Lacroix 1964: 19-29 og Milavic 2001: 184: "For the people of Sikyon, a facsimile of a pankratiast on their coins constituted a unique symbol recognizable to the ancient Greeks as representing their famous citizen and, by extension, the city itself." Se også Ebert 1972: no. 39.

Visse bystater belønnede også deres sejrherre med en kontant pengepræmie. Det synes allerede at have været tilfældet i arkaisk tid i den sagnomspundne syditalienske bystat Sybaris⁹ og i Solons Athen.¹⁰ Kontante præmier omtales også, sammen med offentlig bespisning og *proedria*, i det kendte digt af Xenophanes (fr. 2, West), hvori han kritiserer bystaters belønninger til sejrherre:

Nej, hvis en mand vinder sejr på Zeus' jord i Olympia
tæt ved Alpheios's strøm, enten ved rapfodet løb
eller i femkamp eller i brydning, eller fordi han
bedre end andre forstår boksningens smertende kunst
eller behersker en skrækkelig kampform, *pankration* kaldet,
da vil borgerne se på ham med større respekt:
Æresplads vil han få ved sportsskampe, alle kan se ham;
kosten vil være ham fri, byen betaler derfor;
byen forærer ham også en præmie til kosteligt eje;
vinder han sejr med sin vogn, går det ham ligesådan,
skønt ikke han, men jeg skulde hædres for det som jeg ejer:
Kyndighed bedre end kraft både hos heste og mænd.
Ganske vilkårligt bær man sig ad, og urimeligt er det
at sætte muskelkraft før kyndighed om noget godt:
Sæt der blandt byens mænd er en dygtig bokser forhånden
eller en femkampsatlet, én der i brydning er ferm
eller endda i rapfodet løb, som er højest vurderet
blandt de beviser på mænds kraft man i sportsskampe ser:
Derfor blir byen da ikke det mindste bedre regeret.
Liden kun er den gavn byen vil høste deraf,
dersom en mand vinder sejr i en kamp ved Alpheios's bredder.
Byens skatkamre får ingen gevinster af det.¹¹

---

9. Om Sybaris: Fischer-Hansen & Nielsen 2001 og 2002.

10. Mann 2001: 78; Young 2004: 85, 98; Nielsen 2007: 95.

11. Oversat af H.F. Johansen. Om digtet: Bowra 1938; Marcovich 1977; og Harris 2009.

Der kan altså ikke være tvivl om, at græske bystater værdsatte borgernes seje i de store panhelleniske konkurrencer højt, belønnede dem generøst, og betragtede dem som deres egne seje i en uendelig konkurrence med de utallige andre bystater. Filosofer som Xenophanes og Platon var – måske ikke så overraskende – skeptiske over for denne dyrkelse af atleter, som synes at have været temmelig massiv.

Men hvad gjorde en bystat, hvis dens egne sønner ikke var i stand til at hente seje hjem fra Olympia, Delfi, Isthmen eller Nemea? Stort set det samme, som moderne nationalstater gør: Skaffer sig seje ved at tildele stærke udenlandske atleter borgerskab. I arkaisk tid var den syditalienske bystat Krotons sprintere langt de stærkeste i den græske verden, og de vandt et forbløffende antal seje i Olympia. David C. Young antager, at Kroton systematisk tildelte talentfulde løbere fra andre bystater borgerskab samt en række favorable privilegier, og dermed at en del af bystatens seje altså blev vundet af naturaliserede krotoniater.¹² Det må dog forblive en hypotese, som ingen kilder indtil videre kan verificere.

Der kan dog ikke herske tvivl om, at græske bystater *købte* sig til seje,¹³ og her vender vi tilbage til Sotades fra Kreta, der altså vandt langdistanceløbet i Olympia i 380. f.Kr. Han havde også vundet løbet i 384, så dette var altså hans anden sejr. I 384 havde han, ifølge Pausanias der er vores eneste kilde til Sotades' karriere,¹⁴ ladet sig opråbe som kretenser (Κρής), da herolden proklamerede hans sejr. Heroldens proklamation af sejrherrens identitet var en olympisk konkurrences klimax, det euforiske øjeblik hvor sejren proklameredes i alles påhør. Opråbet indeholdt altid en angivelse af, hvilken bystat sejrherren tilhørte.¹⁵ Det blev angivet ved at føje et såkaldt *ethnikon* til atletens eget og hans faders navn (hans *patronymikon*): Et *ethnikon* er et substantiv eller adjektiv afledt af navnet på den by, der var bystatens administrative centrum.¹⁶ Et eksempel: *Epidauros* er dette *ethnikon* for bystaten *Epidauros* i Argolis, og Aristion af Epidauros, der i 368 f.Kr. vandt drengenes boksning i Olympia, må

---

12. Young 2004: 103.

13. Starr 1936 er vidunderligt dybt forarget over dette forhold!

14. Pausanias er ganske vist en sen forfatter, men han er normalt fuldt ud pålidelig, hvad hans realoplysninger angår. Den bedste almene introduktion til ham er Habicht 1998.

15. Om heroldopråbet, se Wolicki 2002. Da bystatens navn er indeholdt i heroldopråbet, kan man sige "bystaten blev proklameret" om et sådant opråd: Lys. 19.63: *αὐτίκα ὅτε ἵππευεν, οὐ μόνον ἵππους ἐκτίσατο λαμπροὺς ἀλλὰ καὶ ἀθλητὰς <οἷς> ἐνίκησεν Ἴσθμοῖ καὶ Νεμέα, ὥστε τὴν πόλιν κηρυχθῆναι καὶ αὐτὸν στεφανωθῆναι.* Cf. Krause 1838: 199.

16. Når Pausanias siger, at Sotades blev proklameret som Κρής, er han altså lidt upræcis, for opråbet må have indeholdt navnet på en af bystaterne på Kreta, der ikke udgjorde en samlet politisk enhed på Sotades' tid; han må altså være blevet oprådt som f.eks. Σωτάδης Γορτύνιος eller Σωτάδης Κυδωνιάτης.

altså være blevet opråbt som “Aristion, søn af Theofiles, af Epidauros”, og det er da også præcis dét, der står på basen til den skulptur, der blev sat op i Olympia som et monument over hans sejr: Ἀριστίων Θεοφίλεος Ἐπιδαύριος (IVO 165). Der var mindst 49 bystater på Kreta, men Pausanias fortæller desværre ikke, hvilken bystat Sotades tilhørte. Han fortæller til gengæld, at Sotades i 380 f.Kr. tog mod et kontant beløb fra bystaten Ephesos i Lilleasien og lod sig opråbe som *Ephesios*.¹⁷ Ephesos købte altså simpelthen sejren af Sotades, der lod sig betale for at modtage borgerskab i Ephesos – og til gengæld blev landsforvist af sin hjembystat!

Græske bystater var altså parat til at lade pengene rulle for at belønne sejre eller for at købe sig til sejre. I begge tilfælde bruges pengene først, når sejren er i hus, og bystatens hæder sikret. Der er ingen dokumenterede eksempler fra arkaisk eller klassisk tid på, at bystater yder økonomisk støtte til unge, talentfulde, og lovende atleter. Men fra tidlig hellenistisk tid har vi eksempler på noget, der minder lidt om det. Eksemplerne kommer fra netop Ephesos og er at finde i tre dekretter (se appendix) fra det sene fjerde eller tidlige tredje århundrede – altså ca. 300 f.Kr. – der alle oprindeligt blev publiceret på sten i Artemision, det berømte tempel for Artemis i Ephesos, der naturligvis var bystatens vigtigste helligdom.

Det bedst bevarede af disse dekretter er *I.Ephesos* 1415. Dekretet tildeler borgerskab i Ephesos til en dreng eller ung mand ved navn Athenodoros, søn af Semon (5-6: εἶναι Ἀθηνόδωρον [Σήμον]ος Ἐφέσιος¹⁸). Forud for sin naturalisering havde Athenodoros haft status af metøk og været bosat i Ephesos (2-3: ἰσοτελῆς ὤγ¹⁹ καὶ κατοικῶν ἐν Ἐφέσῳ). Forslagsstilleren, en vis Neumos, søn af Andronikos (1-2: Νεῦμος Ἀνδρονίκου [εἶπεν]), motiverer sit forslag om at Athenodoros tildeles borgerskab med, at Athenodoros, da han havde vundet drengenes boksekonkurrence i Nemea, havde ladet sig opråbe som *Ephesios* og således “har bekranset vor bystat” (2-4: [εἶπε] ἰδὴ Ἀθηνόδωρος Σήμονος ... νενίκηκεν τὰ Νέμεα παῖδας πύκτην [καὶ ἀνα]γγελεῖς Ἐφέσιος ἐστεφάνωκε τὴν πόλιν). Det var naturligvis i virkeligheden Athenodoros, der blev bekranset, men στεφανοῦν τὴν πόλιν er en almindelig måde at sige på, at der også tilfalder sejrherrens hjembystat stor hæder i kraft af sejrproklama-

17. Paus. 6.18.6: Σωτάδης δὲ ἐπὶ δολίχου νίκαις Ὀλυμπιάδι μὲν ἐνάτῃ καὶ ἐνενηκοστῇ Κρής, καθάπερ γε καὶ ἦν, ἀνερρήθη, τῇ ἐπὶ ταύτῃ δὲ λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Ἐφεσίων κοινοῦ Ἐφεσίοις ἐσεποίησεν αὐτόν· καὶ αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἔργῳ φυγῇ ζημιούσιν οἱ Κρήτες. Sotades fik altså tildelt borgerskab i Ephesos.

18. Ἐφέσιος = Ἐφέσιον, men her er regressiv assimilation foran et følgende καθάπερ. For den fulde græske tekst, se appendix.

19. ὤγ = ὠν (regressiv assimilation).

tionen.²⁰ Borgerskabstildelingen kan altså betragtes som Ephesos' måde at takke Athenodoros for, at han delte sin hæder med byen. Dekretet fastsætter endvidere, at Athenodoros skal tildeles de æresbevisninger, der ved lov er fastsat for den atlet, der vinder en konkurrence i drengenes klasse i Nemea (7-9: [ὑπά]ρχειν Ἀθηνοδώρωι τὰς τιμὰς τὰς τεταγμένας ἐν τῷ νόμῳ τῷ νικῶντι παῖδας τῷ σώματι [N]έμεα). Her er altså tale om en lov, der fastsætter privilegier og hædersbevisninger til de ephesiske *borgere*, der vinder i f.eks. Nemea, og dekretet fastsætter, at loven skal gælde for Athenodoros, selvom han teknisk set ikke var borger i Ephesos, da han vandt i Nemea. Denne lov har også bestemt, at borgeres sejr skulle proklameres på agora (9-10: ἐν τῇ ἀγορᾷ καθ[α]περ οἱ ἄλλοι νικῶντες ἀναγγέλλονται), og dekretet fastsætter eksplicit, at denne bestemmelse også skal gælde for Athenodoros. Den offentlige proklamation var naturligvis selv en af de hædersbevisninger, der var fastsat ved lov. Endelig bestemmer dekretet, at Athenodoros skal have udbetalt den i loven fastsatte kontante præmie for sin sejr (10-12: τὸν δὲ οἰ[κονό]μον ἀποδοῦναι Ἀθηνοδώρωι τὸ ἐκ τοῦ νόμου τετ[αγμ]ένον ἀργύριον εἰς τὸν στέφανον).²¹ I Ephesos eksisterede der altså omkring 300 f.Kr. en lov, der fastsatte æresbevisninger og kontante præmier til borgere, der sejrede i de store panhelleniske konkurrencer. Athenodoros var ganske vist ikke borger i Ephesos, men han lod sig opråbe i Nemea som var han det, og denne 'begrænsning af bystaten' frydede Ephesos så meget, at han blev tildelt borgerskab og fik de æresbevisninger, loven fastsatte for ephesiske sportshelte.

---

20. Jeg giver blot tre eksempler på litterære anvendelser af udtrykket: Dem. 58.66: Ἐπιχάρης μὲν ὁ πάππος ὁ ἐμὸς Ὀλυμπίασι νικήσας παῖδας στάδιον ἐστεφάνωσε τὴν πόλιν; Simonides no. 30 (Page, *FGE*): Γνωθὶ Θεόγνητον προσιδῶν τὸν Ὀλυμπιονίκαν ... ὃς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν; Theotimos (*FGrHist* 834) fr. 1: πέμπει μὲν εἰς τὰς πανηγύρεις ἵππους ἀθλήσοντας Εὐφημον ἄγοντα, νικήσας δὲ τὰ Πύθια καὶ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐστεφάνωσε. Et smukt epigrafisk eksempel på udtrykket men med *patris* for *polis* er *BCH* 83 (1959) 186: ἐστεφάνωσε παλαιὰν | [πρᾶτος Μ]εσσάναν, αὐτόνομον πατρίδα. Flere eksempler findes hos Robert 1967: 21-28; se også note 33 nedenfor.

21. Cf. Robert 1967: 18: "pour la couronne"; Brunet 2003: 228: "the cash reward set down by law for such a victory." εἰς τὸν στέφανον er dog en lidt besynderlig måde at udtrykke "for such a victory" på, og i stort set alle andre epigrafiske tekster, jeg har kunnet finde, bruges udtrykket om en udgift "til en krans" (e.g. *IG II*² 222.7-8 (Athen); *IG XII.1* 1032.29-30 (Karpachos); *IG XII Suppl.* 169.7 (Ios)); sagen er nok den, at den omtalte lov har bestemt, at nemeiske sejrherre under proklamationen på agora skulle begrænses med en krans af f.eks. guld til en bestemt værdi; når det fastsættes, at beløbet skal udbetales kontant til Athenodoros, kan det skyldes, at man var gået bort fra begrænsningen og i stedet udbetalte kransens værdi i rede penge. For Athenodoros har denne distinktion dog næppe betydet noget: Han fik udbetalt et beløb, han måtte opfatte som en kontant præmie.

Ved et næsten ubegribeligt held har vi overleveret nok et dekret fra Ephesos omhandlende denne Athenodoros (*I.Ephesos* 2005). Sandsynligheden taler for, at det er en smule yngre end det første, men næppe meget: Athenodoros må stadig have været en dreng eller en ganske ung mand, da det blev udstedt.²² Dette andet dekret er desværre ikke så godt bevaret som det første, men dog godt nok til, at det lykkedes den store franske epigrafiker Louis Robert at give en ganske overbevisende fortolkning af det.²³ Dekretet meddeler en beslutning ved Råd og Folkeforsamling (1: ἔδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῶι δήμῳ) efter et forslag stillet af en Kleandros. Forslagsstilleren motiverer sit forslag (1: ἐπεὶ) ved at henvise til et foretræde, en vis Therippides, der beskrives som *epistates*, havde haft for Rådet (3-4: [κατασταθεὶς] ἐπὶ τὴν βουλευτὴν Θηριππίδης ὁ ἐπιστάτης). Titlen *epistates* brugtes i Ephesos om chefen for bystatens sportsfaciliteter etc.;²⁴ Therippides var altså embedsmand i Ephesos med særligt ansvar for det sportslige område, og under sit møde med Rådet må han have redegjort for den unge Athenodoros' hidtidige meritter og for sine forventninger til hans fremtid, for i Kleandros' motivation optræder denne passage: "eftersom [Athenodoros] tidligere har sejret i drengenes klasse i Nemea og det er at forvente, at han også vil sejre i andre konkurrencer og bekrænse vor bystat" (2-3: πρότερόν τε νικῶντ[ος τὰ Νέμεα παῖδας, ἐπιδόξου δὲ] ὄντο[ς καὶ] ἑτέροις νικήσειν ἀγῶνας καὶ [στεφανώσειν τὴν πόλιν]). Sejren i Nemea er naturligvis velkendt, for det var den der udløste tildelingen af borgerskab, men forventningen om flere sejre må stå for Therippides' egen regning. Herefter bliver dekretet desværre stærkt fragmentarisk, men der omtales en vanskelig økonomisk situation (οὐκ ὑπάρχει δὲ χρ[ήματα]), og det fortolker Robert derhen, at Therippides har anmodet Rådet om økonomisk støtte til den lovende Athenodoros, og at Rådet har erklæret sig villig til at give støtten, men har manglet pengene. Det besluttet derfor at sælge to (?) sæt borgerrettigheder i Ephesos (9-10: ποι[ήσασθαι] (δύο?) πολίτας ἐφ' ἴσῃ καὶ ὁμοίῃ) og bruge de herved indkomne midler på at støtte Athenodoros'

---

22. Brunet 2003: 227.

23. Robert 1967: 28-32. Roberts fortolkning (som Brunet 2003 accepterer og som jeg præsenterer her) er ikke aldeles enerådende: H.W. Pleket fremsætter ganske kort en anden fortolkning i en note i *SEG* 54 1182; hans indvendinger mod Roberts fortolkning er dog ikke ret vægtige. Golden 2008: 25-26 præsenterer ligeledes en let afvigende fortolkning, baseret på Thür 1982 (cf. *SEG* 32 1127), nemlig at dekretet tildeler borgerskab til to individer, der har ydet Athenodoros økonomisk støtte; også i dette tilfælde bruges naturalisering dog til at fremme Athenodoros' karriere, så bystatsstøtte til en ung atlet er der under alle omstændigheder tale om.

24. Robert 1967: 30; Brunet 2003: 228.

træning og rejse til en kommende konkurrence (9: [ε]ἰς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ἐγδημίαν).²⁵ Her ser vi altså Ephesos yde kontant støtte til en atlet, hvis sejr på ingen måde er sikker, selvom Athenodoros dog var det, vi nu om dage kalder ‘et stort talent’ og havde en sejr i drengesklassen i Nemea på sin sejrliste. Men alligevel må vi nok sige, at Ephesos her optræder mere ‘proaktivt’, end man ser bystater gøre det i klassisk tid.

Det virkelig interessante er nu, at der på den sten, hvorpå borgerskabstildelingen til Athenodoros er indhugget (*I.Ephesos* 1415), står endnu et dekret (*I.Ephesos* 1416), der i sin ordlyd og struktur i høj grad ligner det dekret, der meddeler Rådets økonomiske støtte til Athenodoros (*I.Ephesos* 2005). Der er tale om en beslutning ved Råd og Folkeforsamling (1: [ἔδο]ξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δ[ήμ]ωι) efter forslag fra en vis Herogeiton, der kendes som forslagsstiller til et andet dekret (*I.Ephesos* 1449), der kan dateres ret præcist til 300 f.Kr. Herogeiton motiverer sit forslag ved en henvisning til et foretræde, en vis Dardanos havde haft for Rådet. Denne Dardanos var far til en Timonax, som er dekretets genstand. I Herogeitons motivation forekommer følgende passage:²⁶ “eftersom Timonax både tidligere har sejret i drengenes klasse på Isthmen og nu <har sejret i drengenes klasse i> Nemea og bekranset vor bystat, og det er at forvente, at han også vil vinde andre konkurrencer og atter bekranse vor bystat ... ” (2-5: Τιμώνακτος τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου πρότερόν τε νική[σ]αντος Ἴσθμια παίδας καὶ νῦν Νέμεα ἐστεφανωκότ[ος τῆμ πόλιμ, ἐπ]ιδόξου δὲ ὄντος καὶ ἑτέρους νικήσειν ἀγῶνα[ς καὶ πάλιν σ]τεφανώσειν τῆμ πόλιμ). På denne baggrund stiller Herogeiton et forslag, hvis ordlyd desværre er gået tabt i historiens malstrøm. Men under sit foretræde for Rådet har Dardanos anmodet (5: ἀξιοῖ) om, at man ville “drage omsorg” (6: προνοῆσαι) for, formentlig, Timonax’ fortsatte karriere ved at yde ham økonomisk støtte, og det forhold at dekretet blev publiceret i Artemision viser, at anmodningen må være blevet imødekommet. Timonax må altså også have opnået økonomisk støtte fra Ephesos bystat. Hans baggrund ligner Athenodoros’ en del, men Timonax havde to panhelleniske sejre på sin sejrliste, en på

25. Ephesos benyttede en tilsvarende måde at rejse midler på, da kornforsyningen på et tidspunkt i 3. årh. var kritisk. *I.Ephesos* 1461 lyder således: [ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι· ὁ δεῖνα εἶπεν· ἐπειδὴ δοκεῖ (?) τοῖς ἡμ[ε]τέροις ἐκ τοῦ δήμου ἐπὶ τῶι σίτῳ ποιήσασθαι πολίτας τρεῖς εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου, [δεδοχθαι τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι, δοῦναι πολιτείαν ἀνδράσι τρισὶ (?) κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς βου]λῆς, ἀναγράψαι δὲ τὰ ὀνόματα τῶν γενομένων πολιτῶν τοὺς νεωποιίας ὅπου καὶ τοὺς ἄλλους πολίτα[ς ἀναγράφουσιν. ἀπεδείχθησαν (?) ---]των Ἀθηναγόρου, Διονύσιος Χάρμου, Ἀπολλώνιος Εὐθήνου. ἔλαχον φυλὴν Ἐφεσεῖς, χιλιαστὸν Οἰνώπες. Udgiverne, C. Börker og R. Merkelbach, bemærker: “Die oben vorgeschlagenen Ergänzungen sollen nur den ungefähren Sinn verdeutlichen. Rat und Volk hatten in einer Notsituation beschlossen, das Bürgerrecht gegen Geldzahlungen an eine begrenzte Zahl von Männern zu verkaufen; einer zur Getreidebeschaffung gewählten Kommission hatte man das Vorschlagsrecht übertragen.”

26. Jeg følger Engelmann 1975 og Daux 1978 i min fortolkning af denne passage.

Isthmen og en i Nemea. Kun sejren i Nemea delte han med Ephesos, som Daux (1978) har vist, så på Isthmen må han være blevet opråbt som borger i en anden bystat end Ephesos. Bekræftelsen af Ephesos i Nemea har givetvis, som i Athenodoros' tilfælde, ført til at Ephesos tildelte Timonax borgerskab, og nu anmodede hans far altså om økonomisk støtte til sin søns fortsatte karriere. I Athenodoros' tilfælde var det *epistates*, der talte det unge talents sag, men det kan jo f.eks. skyldes, at Athenodoros var faderløs, og det behøver ikke betyde noget særligt.²⁷

Vi har altså to eksempler fra ca. 300 f.Kr. på, at Ephesos understøtter lovende unge atleter økonomisk. Der er ikke, ser det ud til, tale om en egentlig lovgivning på området, men om to *ad hoc*-beslutninger. De følger dog samme procedure og benytter samme sprog, så der er i det mindste tale om en vis formalisering af måden, hvorpå støtten opnås, og i begge tilfælde gives støtten af Rådet og Folkeforsamlingen, bystatens øverste myndigheder.

I klassisk tid var sporten allerede et omfattende fænomen,²⁸ men i hellenistisk tid nærmest eksploderede dens omfang og betydning, og der blev grundlagt et hav af nye konkurrencer.²⁹ Bystaternes indbyrdes konkurrence om at opnå flest atletiske sejre blev givetvis skærpet af denne udvikling, og Ephesos' støtte til unge talenter skal sikkert ses på denne baggrund – og er i øvrigt ikke enestående.³⁰ Et andet udslag af den skærpede konkurrence blev, at bystater i Hellenistisk tid undertiden finansierede et sejrsmonument for deres succesfulde sønner i den helligdom, hvor de havde vundet, altså den slags monumenter, sejrherrene selv bekostede i klassisk tid.³¹ Jeg giver blot en lille håndfuld eksempler:

Pausanias (6.15.6) fortæller f.eks., at bystaten Erythrai i Ionien i Olympia lod opstille et sejrsmonument for den lokale boksestjerne Epitherses, søn af Metrodoros, der sejrede to gange i Olympia og også vandt i Delfi, på Isthmen og i Nemea. Under udgravningerne i Olympia har man fundet basen til den skulptur, Pausanias omtaler, og den viser, at Epitherses hører hjemme i det sene 3. årh./tidlige 2. årh. f.Kr., og bekræfter, at monumentet var finansieret af Erythrai bystat.³² De tidligste eksempler på fænomenet stammer, ligesom Ephesos' støtte til Athenodoros og Timonax, fra tidlig hellenistisk tid, dvs. det sene 4. årh. f.Kr.;

---

27. Golden 2008: 29.

28. Se Nielsen 2010.

29. Harris 1964: 41-43; Finley & Pleket 1976: 24; Scanlon 2002: 29, 350 n. 16.

30. Se Remijsen 2009, der behandler det ptolemæiske Alexandria.

31. Smith 2007: 97.

32. *InvO 186: ὁ δῆμος ὁ Ἐρυθραίων | Ἐπιθέρση Μητροδώρου, | νικήσαντα ἄνδρας πυγμῆν | Ὀλύμπια δις καὶ τὴν περίοδον. | vacat Πυθόκριτος Τιμοχάριος Ῥόδιος ἐπόησε.* Epitherses er nos. 610 og 612 i Moretti 1957.

Hermesianax, søn af Goneus, af Kolophon vandt drengenes brydning i Olympia omkring 320 f.Kr., og hans sejrsmonument i Altis var finansieret af Kolophon;³³ Aristophon, søn af Lysinos, af Athen vandt omkring 312 f.Kr. mændenes *pankration* i Olympia, og hans sejrsmonument i Altis var finansieret af det athenske folk.³⁴ En bystats motiv til at lade et sådant monument opstille er ikke vanskeligt at gennemskue: Det må have været at sikre sig, at den ikke gik glip af den del af sejrshæderen, den mente tilkom den;³⁵ atleterne selv har vel betragtet det som en ekstra hædersbevisning, at deres bystat finansierede monumentet.

Intellektuelles kritik af bystaters dyrkelse af succesfulde sportsfolk fik altså ingen betydning for denne dyrkelse: Bystaterne fortsatte med at hædre og beundre deres sejrige sportsfolk. Den atletiske konkurrence, *agon gymnikos*, var en så central del af græsk liv og kultur, at da den græske verden voksede i hellenistisk tid og antallet af bystater øgedes enormt, voksede antallet af *agones gymnikoi* i samme takt. Men de fire store, 'gamle' *agones* i Olympia, i Delfi, på Isthmen og i Nemea var stadig langt de mest prestigefulde, og dem var det nu blevet uendeligt meget vanskeligere at vinde.³⁶ Bystaterne begyndte derfor at støtte talentfulde unge atleter, før de var blevet stjerner, og at finansiere de monumenter, der skulle forevige succesfulde sønners sejre og øge det ry, der tilfaldt dem selv.³⁷

---

33. Paus. 6.17.4: Ἑρμησιάνακτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τοῦ Κολοφωνίων ὑπήρξεν ἀνατεθῆναι τὴν εἰκόνα. Hermesianax er no. 475 i Moretti 1957. Kolophon finansierede også et æresmonument for Hermesianax i Apollons helligdom ved Klaros, der var under byens kontrol; på basen stod dette epigram: Πρῶ[τ]ος ὄδ' ἐξ [Ἀσίας Ἑρμησία]ναξ Γονέως παῖς | ἀπτῶς εἶλε πάλης ἄθλον Ὀλυμπιάδι | εἰκόνα δ' ἔστησεν πατρίς, ἦν στεφανώσας | ἀθανάτου χάριτος θνητὸς ἐὼν ἔτυχεν (SEG 35 1125). Se Catling & Kanavou 2007 og 2008.

34. Paus. 6.13.11: ἀνέθηκε δὲ καὶ ὁ Ἀθηναίων δῆμος Ἀριστοφῶντα Λυσίνου, παγκρατιαστὰς ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ κρατήσαντα ἄνδρας. InO 169 er måske basen til dette monument. Aristophon er no. 484 i Moretti 1957.

35. Smith 2007: 100: "Champions brought prestige to their cities which was concretely embodied in their statues."

36. Løbere fra Alexandria i Ægypten vandt 16% af *stadion*-løbene i 3. årh. f.Kr. (cf. Remijsen 2009: 254), og det må alt andet lige have gjort det vanskeligere for en løber fra for eksempel Tanagra i Boiotien at vinde. Se også Scanlon 2002: 92.

37. Jeg vil gerne takke David Bloch, Adam Bülow-Jacobsen, Mette Christiansen, Jean Christensen og Peder Flemestad for god hjælp ved udarbejdelsen af denne lille artikel.

Appendix: de tre dekreters græske tekst

I.Ephesos 1415

[ἔδοξ]εν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ· Νεῦμος Ἀνδρονίκου [εἶ-]
 [πεν· ἔπε]ιδὴ Ἀθηνόδωρος Σήμωνος ἰσοτελῆς ὦγ καὶ κατοι-
 [κῶν] ἐν Ἐφέσῳ νενίκηκεν τὰ Νέμεα παῖδας πύκτην
 [καὶ ἀνα]γγελεῖς Ἐφέσιος ἐστεφάνωκε τὴν πόλιν,
 [ἔδοξε]ν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ· εἶναι Ἀθηνόδωρον 5
 [Σήμων]ος Ἐφέσιον καθάπερ ἀνήγγελεται ἐν τῷ ἀγῶνι,
 [καὶ ὑπά]ρχειν Ἀθηνοδώρῳ τὰς τιμὰς τὰς τεταγμέ-
 νας ἐν τῷ νόμῳ τῷ νικῶντι παῖδας τῷ σώματι
 [Νέμεα, καὶ ἀναγγεῖλαι αὐτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ καθ[α-]
 περ οἱ ἄλλοι νικῶντες ἀναγγέλλονται· τὸν δὲ οἰ[κονό-] 10
 μόν ἀποδοῦναι Ἀθηνοδώρῳ τὸ ἐκ τοῦ νόμου τετ[α-]
 [γμ]ένον ἀργύριον εἰς τὸν στέφανον· ἐπικληρῶσ[αι δὲ]
 αὐτὸν καὶ εἰς φυλῆν καὶ χιλιαστὺν· ἔλαχε φυλῆ[γ]
 [Κα]ρηναῖος, χιλιαστὺν Χηλώνεος.

I.Ephesos 1416

[ἔδο]ξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δ[ήμ]ῳ· Ἡρογείτων εἶπεν· ἐπει-
 [δῆ], Τιμώνακτος τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου πρότερόν τε νική-
 [σ]αντος Ἴσθμια παῖδας καὶ νῦν Νέμεα ἐστεφανωκότ[ος]
 [τῆμ πόλιν, ἐπ]ιδόξου δὲ ὄντος καὶ ἑτέρους νικήσειν ἀγῶνα[s]
 [καὶ πάλιν σ]τεφανώσειν τῆμ πόλιν, ἀξιοὶ κατασταθεῖ[s ἐπὶ] 5
 [τῆμ βουλ]ῆν ὁ πατὴρ ὁ Τιμώνακτος προνοῆσαι [---]

I.Ephesos 2005

ἔδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Κλέανδρ[ος τοῦ δεινα εἶπεν· ἐπεὶ Ἀθηνοδώρου
 τοῦ υ[ιο]ῦ τοῦ Σήμωνος, πρότερόν τε νικῶντ[ος τὰ Νέμεα παῖδας, ἐπιδόξου δὲ]
 ὄντο[s κ]αὶ ἑτέρους νικήσειν ἀγῶνας καὶ [στεφανώσειν τὴν πόλιν, κατασταθεῖς]
 ἐ[πὶ τὴν βο]υλῆν Θηριππίδης ὁ ἐπιστάτης [-----]
 [.....]μελεται καινοῦ ἐξαδυνατοῦντο[s -----] 5
 [.....]ενον ἄλλα καθ[ά]περ καὶ ὑπερ[-----]
 [.....] εἰ[s μελέτην καὶ εἰς ἄλλας χρή[α]ς -----]
 [.....] τοῖς κοινοῖς, οὐκ ὑπάρχει δὲ χρ[ή]ματα, δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ·]
 [εἰ]ς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ἐγδημίαν ποι[ή]σασθαι (δύο) πολίτας ἐφ' ἴσηι] 10
 καὶ ὁμοίη, ἐλευθέρους καὶ ἐξ ἐλευθέρω[v ----- τοὺς δὲ]
 ἐσῆνας ἐπικληρώσαντας εἰς φυλῆ[γ καὶ χιλιαστὺν ----- τοὺς]
 δὲ νεωποίας παραλαβόντας ἀναγράψ[αι τότε τὸ ψήφισμα εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος,
 ὅπου καὶ τοὺς λοιποὺς]
 πολίτας ἀναγράφουσι. Μνησίθεος Ἀπο[----- ἔλαχε φυλῆν ----- χιλιαστὺν -----]

Editor: Man verkauft das Bürgerrecht, um Geld für Training und Reise eines hoffnungsvollen Athleten zu bekommen.

heine@hum.ku.dk

Bibliografi

- Bowra, C.M. 1938. "Xenophanes and the Olympic Games," *American Journal of Philology* 59: 257-79.
- Brunet, S. 2003. "Olympic Hopefuls from Ephesos," *Journal of Sport History* 30: 219-35.
- Catling, R.W.V. & Kanavou, N. 2007. "Hermesianax the Olympic Victor and Goneus the Ambassador: A Late Classical – Early Hellenistic Family from Kolophon," *Epigraphica Anatolica* 40: 59-66.
- Catling, R.W.V. & Kanavou, N. 2008. "Hikesios Son of Lykinos of Kolophon, Victor in Boys Wrestling at Olympia, and Pausanias VI 17.4," *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 165: 109-10.
- Daux, G. 1978. "Décret d'Éphèse pour un vainqueur aux Isthmia et aux Néméa," *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 28: 41-47.
- Ebert, J. 1972. *Griechische Epigramme auf Sieger an gymnischen und hippischen Agonen*. Abhandlungen der sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Phil.-hist. Klasse 63 (Berlin).
- Engelmann, H. 1975. "Zu einer Inschrift aus Ephesos," *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 19: 134.
- Finley, M.I. & Pleket, H.W. 1976. *The Olympic Games. The First Thousand Years* (London).
- Fischer-Hansen, T. & Nielsen, T.H. 2001. "Sybaris i Magna Graecia. En præsentation af en bystat i den vestgræske verden," *Antikkens Venner* 53: 28-44.
- Fischer-Hansen, T. & Nielsen, T.H. 2002. "Sybaris i Magna Graecia 2. Den arkæologiske udforskning af en storby i den vestgræske verden," *Antikkens Venner* 57: 21-46.
- Golden, M. 2008. *Greek Sport and Social Status* (Austin).
- Habicht, C. 1998. *Pausanias' Guide to Ancient Greece*. Sather Classical Lectures 50 (Berkeley, Los Angeles & London).
- Harris, H.A. 1964. *Greek Athletes and Athletics* (London).
- Harris, J.P. 2009. "Revenge of the Nerds: Xenophanes, Euripides, and Socrates vs. Olympic Victors," *American Journal of Philology* 130: 157-94.
- Krause, J.H. 1838. *Olympia, oder Darstellung der großen olympischen Spiele und der damit verbundenen Festlichkeiten* (Wien).
- Kyle, D.G. 1993. *Athletics in Ancient Athens* (Leiden).

- Lacroix, L. 1964. "Quelques aspects de la numismatique sicyonienne," *Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie* 110: 5-52.
- Mann, C. 2001. *Athlet und Polis im archaischen und frühklassischen Griechenland* (Göttingen).
- Marcovich, M. 1977. "Xenophanes on Drinking-Parties and Olympic Games," *Illinois Classical Studies* 3: 1-26.
- Milavic, A.F. 2001. "Pankration and Greek Coins," *The International Journal of the History of Sport* 18: 179-92.
- Miller, S.G. 1978. *The Prytaneion. Its Function and Architectural Form* (Berkeley & London).
- Moretti, L. 1957. *Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni olimpici* (Rom).
- Morrissey, E.J. 1978. "Victors in the Prytaneion Decree (IG 12 77)," *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 19: 121-25.
- Nielsen, T.H. 2007. *Olympia and the Classical Hellenic City-State Culture* (København).
- Nielsen, T.H. 2010. "Sportskulturens omfang i det klassiske Grækenland," *Aigis* 10.2: 1-40.
- Remijsen, S. 2009. "Challenged by Egyptians: Greek Sports in the Third Century BC," *The International Journal of the History of Sport* 26: 246-71.
- Robert, L. 1967. "Sur des inscriptions d'Éphèse: fêtes, athlètes, empereurs, épigrammes," *Revue de Philologie* 93: 7-87.
- Scanlon, T.F. 2002. *Eros and Greek Athletics*. Oxford University Press (Oxford).
- Smith, R.R.R. 2009. "Pindar, Athletes, and the Early Greek Statue Habit," i S. Hornblower & C. Morgan (eds.), *Pindar's Poetry, Patrons, and Festivals. From Archaic Greece to the Roman Empire* (Oxford) 83-139.
- Starr, C.G.Jr. 1936. "Subsidization of Athletes," *The Classical Journal* 31: 444-45.
- Thompson, W.E. 1979. "More on the Prytaneion Decree," *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 20: 325-29.
- Thür, G. 1982. Anmeldelse af *Die Inschriften von Ephesos*, Teil II-VII/2, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte* 99: 381-83.
- Young, D.C. 2004. *A Brief History of the Olympic Games* (Oxford).
- Wolicki, A. 2002. "The Heralds and the Games in Archaic and Classical Greece," *Nikephoros* 15: 69-97.